

'Clip Kino Helsinki' - toiminnan laillisuuteen liittyviä ohjeita

Andrew Gryf Paterson, 11.12.2008 (suomennos Heikki Poroila 31.12.2008)

Internetin kautta harrastettava videotallennekulttuuri on kansainvälinen ilmiö, jonka kehittäjinä ja ylläpitäjinä toimii tallenteiden jakelusivustoja eri puolilla maailmaa. Monet suurimmista ja suosituimmista toimivat Yhdysvalloissa (kuten YouTube, Vimeo, GoogleVideo, Blip.TV, MetaCafe, Ourmedia, Internet Archive), toiset Euroopassa (DailyMotion), arabimaailmassa (Sharekna), Venäjällä (RuTube), Etelä-Aasiassa (VideoWalla ja ApnaTube) sekä Kiinassa (Tudou).

Kaikilla sivustoilla ja niiden taustaorganisaatioilla on vaihtelevia tulkintoja siitä, miten niiden sisältöjä käytetään, minkälainen on käyttäjien toimittamien tallenteiden julkinen tekijänoikeudellinen kontrolli ja miten määritellään yksityinen ja julkinen käyttö. Jokaisen näitä sivustoja käyttävän oman maan lainsäädäntö vaikuttaa myös ehtojen tulkintaan.

Suomessa sovelletaan Suomen tekijänoikeuslakia, joka on pääosin yhdenmukainen muiden Pohjoismaiden ja EU:n lainsäädännön kanssa, vaikka yksityiskohdissa onkin pieniä eroavuuksia. Seuraava videotallenteiden julkista esittämistä käsittelevä teksti nojautuu Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöön.

Suomen laissa ei esiinny käsitettä "fair use" (kohtuullinen käyttö), joka on angloamerikkalaisen tekijänoikeuden perusväline tekijänoikeuteen säädettyjen täsmällisten poikkeusten sijasta ja jota sovelletaan esimerkiksi videotallenteiden esittämiseen sekä kulttuuri- että opetuskäyttöön.

Suomen tekijänoikeuslain 21§ sallii julkaistujen teosten käytön jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä sekä maksuttomissa tilaisuuksissa, joissa kyseisten teosten käyttö ei ole pääasia. Poikkeuksena ovat kuitenkin näytelmät ja elokuvateokset, joiden osalta poikkeussääntöä on kavennettu. Elokuvien julkinen esittäminen opetustilanteessa on sallittua vain korkeakoulutasoisen elokuvaopetuksen yhteydessä.

Elokuvateosten julkisen esittämisen oikeus on vain oikeudenhaltijalla. Tilannetta monimutkaistaa se, että molemmat peruskäsitteet, "elokuvateos" ja "julkinen esittäminen" ovat määritelmällisesti epämääräisiä.

Internetin selailu on määritelty tekijänoikeuslain 11a§:ssä suoraan EU:n direktiivitekstin pohjalta sallituksi ilman erillisiä lupia. Pykälää on Suomessa tulkittu siten, että internetin vapaiden osien selailu on kaikkialla sallittua.

Suomen tekijänoikeuslaki ei määrittele tarkasti yksityisen ja julkisen käytön rajaa, mutta pitkäaikainen käytäntö on täsmentänyt yksityisyyden kattavan lähisukulaiset ja ystävät, kaikki muu käyttö on julkista. Käytön näennäinen julkisuus tai avoimuus tietyssä tilassa ei ole tässä ratkaisevaa, sillä tiukasti suljettukin tilaisuus voidaan tulkita julkiseksi, jos osanottajajoukko on lähtökohtaisesti mielivaltainen.

Suomen tekijänoikeuslaki ei tarkemmin määrittele käyttämiään teoslajien nimityksiä. Elokuvateoksen määritelmän puuttumisesta seuraa, ettei rajatapauksissa ole mahdollista ilman oikeuden päätöstä tietää, oliko käyttö lainmukaista vai ei. Perinteiset näytelmä- ja dokumenttielokuvat ovat kiistatta käsitteen tarkoittamia teoksia, mutta rajanveto on vaikeaa ja näkemykset ovat etäällä toisistaan. Tiukimman tulkinnan mukaan mikä tahansa liikkuvista kuvista muodostuva teos on "elokuvateos".

Suomen tekijänoikeuslain mukaan teos ja sen osa saavat yhdenmukaista suojaa. Teoksen laajuus tai kesto eivät vaikuta millään tavalla tekijänoikeudelliseen asemaan. Lyhytkin videotallenne voi olla "elokuvateos".

Tekijänoikeuslain sitaattipykälän (22§) mukaan on kuitenkin sallittua ottaa lainauksia julkistetuista teoksista "tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa". Tämä sitaattioikeus koskee myös elokuvateoksia. Pykälässä mainittu "tarkoitus" viittaa lähinnä sellaiseen informaatiota sisältävään esitykseen, joka käsittelee sitaatin kohteena olevaa teosta tai sen tekijää. Sitaatilla täytyy aina olla selkeä yhteys siihen tekstiin tai muuhun esitykseen, jonka yhteydessä sitaatti esitetään. Tiettyä elokuvaa käsittelevään luentoon on siten laillista ottaa elokuvasta näytteitä, joiden avulla hahmotetaan ja selvennetään käsiteltävää asiaa.

Sitaattioikeus liittyy perinteisesti tieteelliseen käsittelytapaan, vaikkei käyttöä ole laissa siten rajattu. Jos sitaatti - esimerkiksi videonpätkä - on esityksessä vain viihdykkeenä tai kaupallisista syistä, sen käyttö edellyttää lupaa oikeudenhaltijalta.

Laillisuuden näkökulmasta on myös eroa sillä, käytetäänkö julkisessa esityksessä elokuvateoksen kappaletta vai internetin selailua. Elokuvateoksen kappaleen käyttäminen julkisessa esityksessä on aina luvanvaraista, oli kyseessä tiedosto, kaupallinen DVD-tallenne tai mikä tahansa muu teoskappale. (Edellä sanottu ei tietenkään koske sellaisia elokuvateoksia, jotka ovat tekijänoikeudellisesti vapaita tai jotka oikeudenhaltija on levittänyt vapaan käytön periaatteella.)

Internetin julkinen selailu muodostaa poikkeuksen edellä sanottuun. Jos elokuvateoksen julkinen esitys perustuu internetin selailuun, tekijänoikeuslain 11a§:n perusteella kyse on tilapäisestä kappaleenvalmistuksesta, joka on säädetty tekijänoikeudellisesti merkityksettömäksi. Clip Kinon toiminta perustuu laillisesti tähän pykälään ja sen tulkintaan.

Mahdollinen ongelma internetissä olevien videotallenteiden laillisuuden suhteen on alkuperäisen levittäjän (uploader) ja oikeudenhaltijan välinen asia. Sama koskee mahdollisia käyttöehtoja, joihin internetin selailija ei ole sitoutunut eikä siten myöskään syyllisty laittomuuteen, vaikka käyttöehtoja olisi rikottu.

Internetin vapaaseen julkiseen selailuun perustuvat esitykset nojautuvat lain tulkintaan, josta ei ole olemassa oikeuden päätöstä. On todennäköistä, että myös maksuttomiin, mutta yleisölle tarkoitettuihin ja julkisesti mainostettuihin tilaisuuksiin tullaan kiinnittämään tekijänoikeudellista huomiota.

Laillisuuden näkökulmasta voidaan pitää kohtuullisen turvallisen sellaista Clip Kinon tapahtumaa, jossa esitetään monenlaista elokuvamateriaalia internet-selaimen mediatoistimella suoraan internetistä ladatulla tai sieltä koko ajan virtaavalla informaatiolla. Tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen osien esittäminen on syytä yhdistää sellaiseen informatiiviseen esitykseen, jonka nojalla voidaan vedota sitaattioikeuteen.

<http://clipkino.info/>

Lisätietoja

"Fair-Use" -periaate Yhdysvalloissa

Centre For Social Media

http://www.centerforsocialmedia.org/resources/fair_use/

Fair Use for Media Literacy Education [Nov 11 2008; 6.36]

<http://www.youtube.com/watch?v=IIU0JNCc3tM>

A Fair(l)y use Tale [May 18 2007; 10.13 mins]

http://www.youtube.com/watch?v=CJn_jC4FNDo

Remix Culture [Jan 2008; 03.51 mins]

http://centerforsocialmedia.org/files/videos/remix_culture/remix_culture.mov

.

Offline Online Video-Sharing Platforms

Upload Cinema, Amsterdam

<http://www.uploadcinema.nl/>

Bring Your Own Film Festival

<http://www.byofilmfestival.com/>

<http://www.uploadcinema.nl/about.php>

Piraatti Liitoo (Finland)

<http://piraattiliitto.org/>

Pirate Cinema (Berlin DE)

<http://piratecinema.org/news>

'Pirate Cinema – yhdessä ja yksissä tuumin'

Valtamedia, 08.04.2008:

http://valtamedia.net/index.php?option=com_content&task=view&id=108&Itemid=1

Pirate Cinema Helsinki

<http://www.hs.fi/english/article/Pirate+Cinema+shows+downloaded+movies+in+Helsinki+squat/1135229585452>

(Helsingin Sanomat, 17.08.2007)